

RIVOJLANGAN XORIJIY MAMLAKATLARDA TA'LIMNI  
TASHKIL ETISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

*Musoyev Ulug'bek Ashraf o'g'li*

*Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Samarqand filiali*

*"Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi" yo'nalishi magistranti*

**Annotatsiya:** Xorijiy mamlakatlarda ta'lim –pedagogikaning milliy nazariy va amaliy muammolarni hal etishning asosidir. Pedagoglar fikriga asosan milliy pedagogik nazariyalar asosida hozirgi avlodni xorijiy ta'lim bilan qurollantirish mumkin. Shu sababdan, hozirgi vaziyatda xorijiy mamlakatlarning ta'limi juda muhim. Ushbu maqola rivojlangan xorijiy mamlakatlar ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlarini ochiq ifoda etadi.

**Kalit so'zlar:** oliy ta'lim, ilmiy tadqiqot, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, inklyuzivlik.

Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida har jihatdan rivojlangan kishini tarbiyalash muammosi hozirgi kunning asosiy talabi bo'lib turibdi. Chunki, jamiyatda yuz berayotgan inqilobiy o'zgarishlarni insonning o'zini o'zgartirmasdan amalga oshirib bo'lmaydi. Ammo, yangi kishini tarbiyalash o'z-o'zidan emas, balki ijtimoiy munosabatlar yangilanishi jarayonida amalga oshadi. Bu jarayonda ta'lim tizimi muhim ahamiyat kasb etadi.

Rivojlangan xorijiy mamlakatlarda ta'lim tizimlarini tashkil etishda o'ziga xos xususiyatlar mavjud bo'ladi. Bu xususiyatlar mamlakatlar o'rtasida farq qilishi mumkin, lekin umumiy ravishda quyidagi asosiy yo'nalishlarga ega bo'ladi:

**Davlatning roli va qo'llab-quvvatlashi:** Xorijiy mamlakatlarda ta'lim tizimini tashkil etishda davlatning o'zini ta'lim sohasidagi roli katta. Davlat, ta'limni o'rganish va o'qitishni talab doirasiga chiqarish, muvofiqlikni ta'minlash va milliy maqbuliyatni oshirish maqsadida katta mablag'lar sarflaydi. Qo'llab-quvvatlash uchun davlat moliyaviy manbalarni o'zida jamlab, maktablarga, oliy o'quv yurtlariga, ilmiy tadqiqot markazlariga moliyaviy yordam ko'rsatadi.

**Oliy ta'lim va ilmiy tadqiqot:** Xorijiy mamlakatlarda oliy ta'lim va ilmiy tadqiqotning ahamiyati katta. Universitetlar va akademiyalar katta e'tibor qilinadigan ilmiy tadqiqotlar olib boradilar. O'qish va tadqiqotning yanada rivojlanishi uchun har tomonlama qo'llab-quvvatlovchi tadbirlar tashkil etiladi.

**Korporativ tashkilotlar va sohalarni joriy etish:** Xorijiy mamlakatlarda korporativ tashkilotlar va sohalar bilan hamkorlik o'rnatiladi. Mamlakatlar, korporativ tashkilotlar va mahalliy hamkorlikda ta'lim sohasidagi loyihalarni bajarishadi. Bu hamkorlik asosida kasb-hunar, korxonatexnologiya sohasidagi malakali xodimlar tayyorlanadi.

Talabalar va o'qituvchilar uchun qulay sharoitlar: Xorijiy mamlakatlarda o'qish va o'qitish jarayoni talabalarga va o'qituvchilarga qulay sharoitlarda yaratiladi. Mamlakatlar o'qishni osonlashtirish, texnik yangilanishlarni joriy etish, innovatsion texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash va ta'lim sifatini oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratishadi. Shuningdek, xorijiy mamlakatlarda ta'lim sohasidagi eng yaxshi tajriba va malakali xodimlarni tayyorlash maqsadida hududlararo hamkorlik katta ahamiyatga ega. Mamlakatlar o'quv yurtlari, korxonalar bilan hamkorlik qiladi va xorijiy mamlakatlar bilan o'zaro almashishni rivojlantirish uchun ko'p tadbirlar o'tkazadi.

Bu xususiyatlar har bir xorijiy mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy, va ma'naviy sharoitlariga, siyosatiga va boshqa ko'rsatkichlarga bog'liq o'zgaradi. Xorijiy mamlakatlarda ta'lim tizimi o'zgaruvchan va rivojlantiriladigan soha bo'lib, yangi o'zgarishlarga moyildir. Jumladan, Finlandiya ta'lim tizimi dunyoda e'tibor qozonayotgan va yuqori natijalarga erishgan tizimlardan biri sifatida tanildi. Quyidagi o'ziga xos muhim xususiyatlar Finlandiya ta'lim tizimini asosini belgilaydi:

Inkluzivlik va barqarorlik. Finlandiya ta'lim tizimi barcha o'quvchilar uchun inkluzivdir. O'quvchilar o'rtasida farq qilish uchun harakat qilinadi va maqbuliyatni ta'minlash uchun qo'llanadi. Shuningdek, o'quvchilar turli ta'lim tizimi turlaridan foydalanishlari mumkin.

Dasturiy yaklashtirish. Finlandiyada darsliklar va o'qitish metodiikalari hamkorlik asosida ishlab chiqiladi. Darsliklar o'quvchilarning amaliyotini oshirish va ta'limda qiziqarli bo'lish uchun zamonaviy dizayn qilingan.

O'qituvchilarning professionalizmi: Finlandiya o'qituvchilari yuqori malakali mutaxassis bo'lib, ularga qulay shart-sharoit yaratib beriladi. O'qituvchilarning professional rivojlanishi uchun xususiy ta'lim markazlari va kurslar mavjud.

Minimal testlar va baholash. Finlandiyada test va baholash jarayonlari kamroq qo'llaniladi. O'quvchilarining rivojlanishini baholash uchun proyektlar va portfoliolardan foydalaniladi.

Qisqa dars va ko'p ta'lim mashg'ulotlari. Finlandiya ta'lim tizimida o'quv va darslar qisqa bo'lib, mashg'ulotlarning ko'p va qiziq bo'lishiga e'tibor qilinadi. Bu usul o'quvchilarga faol ishtirok etish va o'rganish imkoniyatini yaratadi. Finlandiya ta'lim tizimi o'quvchilarning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga e'tibor qaratadi va o'ziga xos, inkluziv, va barcha o'quvchilar uchun qulay muhitni yaratadi.

Yana bir rivojlangan mamlakat, AQSh ta'lim tizimi mamlakatning har bir shtatida o'zining xususiyatlari, qoidalar va tartiblariga ega bo'lgan keng tarqalgan tizimdir. Quyidagi, AQSh ta'lim tizimining boshqa mamlakatlardan farq qiluvchi muhim xususiyatlarini ham ko'rib chiqamiz:

Ta'limning federatsiyaviy tuzilishi. AQSh ta'lim tizimi federativ tuzilishga ega bo'lib, har bir shtat o'zining mustaqil ta'lim boshqaruvini yuritadi. Shu sababli, har bir shtatda ta'lim tizimi o'z xususiyatlari va qonunlari mavjud bo'lib, har bir shtat o'z o'zini

qonuniy ravishda tartibga soladi.

Mahalliy boshqaruv mavjudligi. AQSh ta'lim tizimida mahalliy boshqaruv muhim o'rin tutadi. Har bir shtat o'z o'zini o'zining maktablari va universitetlari bilan doimiy bog'liqliklarini oshirish va boshqarish huquqiga ega. Bu o'zlashtirilgan mahalliy tadbirlar va qarorlar o'quvchilarning mahalliy talablariga mos kelishini ta'minlaydi. Qo'shimcha ta'lim bilan bog'liq shtat standartlari va o'zlarini baholash usullari mavjud, lekin umumiy ta'lim standartlari AQSh hukumati tomonidan tasdiqlanadi. Bu standartlar, o'quvchilar uchun mustaqil, muntazam va qiyosiy ta'lim olishlari uchun aniqlik yaratishga yordam beradi.

O'quvchilar uchun qo'shimcha tadbirlar. AQSh ta'lim tizimida o'quvchilar uchun qo'shimcha tadbirlar va imkoniyatlar ko'p. Sport, san'at, matematika va ilmiy konferensiyalar, ma'ruzalar va turar-joylar, o'quvchilarga turli sohalar bo'yicha rivojlanish va qiziqishlarini o'zlashtirishga imkoniyat beradi.

Ta'lim-tarbiyada samarali islohotlarni amalga oshirish talab etilayotgan hozirgi davrda esa ilmiy-texnika taraqqiyoti, yangi texnologik revolyutsiya sharoitida muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsata oladigan jamiyat a'zolarini yetishtirib berish, yosh avlodni kasb-hunarga yo'naltirishda davlat xizmatini hamda o'rta ta'limning ko'p variantli uchinchi bosqichini joriy etish, ta'lim mazmunini yaxshilashda pedagogik vositalarni qo'llash, ta'limda tashabbuskorlik va ijodkorlikka keng yo'l ochish, uning muhim tizimlarini yaratish kabi chet el tajribalarini o'rganish ayni muddaodir. Rivojlangan xorijiy davlatlarda ta'limning mamlakat ichki siyosatiga faol ta'sir etadigan ijtimoiy jarayon ekanligi, e'tirof qilingan haqiqatdir. Shu tufayli ham chet mamlakatlarida maktab ehtiyojni iqtisodiy ta'minlashga ajratilayotgan mablag' miqdori yildan-yilga oshib bormoqda.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. Jahon mamlakatlari tarixi. T:O'qituvchi, 1994 y.
2. Alisher Fayzullayev. Inson, siyosat, boshqaruv.–Toshkent:O'zbekiston, 1995. – 204 b.
3. Yuldasheva M.B. Obrazovaniye za rubejom. –Tashkent, 2006. – 79 s.
4. Yo'ldoshev J.G'. Xorijiy mamlakatlarda ta'lim. – Toshkent: Sharq, 1995.
5. Abdullev Yu. Jahon oliy maktabi:qiyosiy tahlil.–Toshkent:G'ofur G'ulom, 2001. – 288 b.